OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

Kriminaalipolitiikka- ja rikosoikeusosasto
Erityisasiantuntija Joni Korpinen 18.9.2023

Eduskunnan hallintovaliokunnalle

Asia: Hallituksen esitys laeiksi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain ja poliisilain 5 luvun 10 §:n muuttamisesta (HE 7/2023 vp)

Eduskunnan hallintovaliokunta on pyytänyt oikeusministeriöltä lausuntoa otsikkoasiassa. Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalakia (108/2018) ja poliisilakia (872/2011). Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain muutokset koskevat eräitä salaisia tiedonhankintakeinoja ja niiden käytön edellytyksiä (3 luku). Sääntely näiltä osin ehdotetaan muutettavaksi vastaamaan pakkokeinolakiin ja poliisilakiin tehtyjä muutoksia, jotka tulevat voimaan 1.10.2023.

Oikeusministeriö on antanut esityksestä sen valmisteluvaiheessa lausunnon, jossa kiinnitettiin erityisesti huomiota perusoikeuksien rajoitusedellytysten täyttymisen arviointiin ehdotuksissa (mm. hyväksyttävyys, oikeasuhtaisuus ja välttämättömyys) nimenomaisesti Rajavartiolaitoksen kannalta, erityisesti ehdotetun tietoverkossa tapahtuvan peitellyn tiedonhankinnan osalta. Lausunnossa esitetyt kannanotot on pääosin otettu jatkovalmistelussa asianmukaisesti huomioon. Oikeusministeriö esittää kunnioittavasti lausuntonaan seuraavan.

Ehdotuksissa on kyse siitä, että Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain 3 luvun säännökset muutettaisiin vastaamaan melko sanatarkasti tuoreita pakkokeinolain 10 luvun ja poliisilain 5 luvun vastaavia muutoksia. Kyseiset muutokset ovat olleet perustuslakivaliokunnan arvioitavana (PeVL 98/2022 vp ja PeVL 99/2022 vp). Tältä osin ehdotusten voidaan lähtökohtaisesti arvioida olevan teknisesti asianmukaisia ja sinänsä mahdollisia (ks. kuitenkin esim. PeVL 93/2022 vp, kohta 18).

Postiosoite Postadress	Käyntiosoite Besöksadress	Puhelin Telefon	Faksi Fax	S-posti, internet E-post, internet
Oikeusministeriö PL 25 FI-00023 Valtioneuvosto Finland	Eteläesplanadi 10 00130 Helsinki Finland	0295 16001 Internat. +358 295 16001	09 160 67730 Internat. +358 9 160 67730	kirjaamo.om@gov.fi www.oikeusministerio.fi www.justitieministeriet.fi

Oikeusministeriö on valmistelun aikana korostanut ehdotettujen säännösten suhdetta perustuslakiin. Perustuslakivaliokunta totesi käsitellessään pakkokeinolain muutoksia – joita vastaavat muutokset ehdotetaan tehtäväksi nyt Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalakiin – että *”kyseessä on perus- ja ihmisoikeusherkkä sääntelykohde, jossa on sovitettava yhteen perus- ja ihmisoikeuksien turvaamia seikkoja rikosten selvittämisen ja muiden vastaavien painavien yhteiskunnallisten intressien kanssa ja jossa korostuvat vaatimukset sääntelyn täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta, välttämättömyydestä sekä oikeusturvasta. Lisäksi vaatimuksella sopusoinnusta Euroopan ihmisoikeussopimuksen kanssa, sellaisena kuin sopimuksen sisältö täsmentyy Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä, on tällaisessa sääntelyssä suuri merkitys.”* (PeVL 98/2022 vp, kohta 1). Tämä on otettava lähtökohdaksi myös nyt käsiteltävinä olevia ehdotuksia arvioitaessa. Ehdotettujen säännösten vastatessa eduskunnan hyväksymiä pakkokeinolain ja poliisilain säännöksiä niiden voidaan lähtökohtaisesti katsoa täyttävän täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden vaatimuksen. Tällöin välttämättömyys- ja oikeasuhtaisuusperustelut nousevat keskeisiksi.

Ehdotettaessa uusia tai uudenlaisia toimivaltuuksia toiselle viranomaiselle, jolla on toisenlaiset toimivaltuudet ja tehtäväkenttä, on esityksessä asianmukaisesti perusteltava, millä perusteella perusoikeuksien rajoitusedellytysten katsotaan täyttyvän myös ehdotetussa sääntelyssä ja kyseisen viranomaisen toiminnassa. Asianmukaisena perusteluna perustuslain näkökulmasta ei voida pitää esimerkiksi nojautumista siihen, että jollakulla toisella viranomaisella samankaltaisessa toiminnassa on vastaava toimivalta sekä kiinnittymistä tarkoituksenmukaisuusnäkökohtiin – etenkin kun kyse on perusoikeuksien kannalta merkittävästä toiminnasta – vaan ehdotuksen perusteluissa on tehtävä asianmukaisesti selkoa perusoikeuksien rajoitusedellytysten täyttymisestä nimenomaan kyseisessä kontekstissa (mm. hyväksyttävyys, oikeasuhtaisuus ja välttämättömyys, täsmällisyys).

Ehdotettujen uusien toimivaltuuksien ja perusoikeuksien rajoitusedellytysten täyttymisen arvioinnissa on painotettava, että mainittujen pakkokeinolain ja poliisilain muutosten osalta

perustuslakivaliokunta kiinnitti *”yleisesti huomiota siihen, että pakkokeinojen ja esitutkinnan sääntelylle on ollut ominaista kehitys, jossa toimivaltuuksia lisätään tai niitä laajennetaan vähittäin. Lainmuutoksilla toteutettavat toimivallan laajennukset voivat sinänsä olla vähäisiä, mutta välttämättömyyden ja oikeasuhtaisuuden valtiosääntöoikeudellisessa arvioinnissa on otettava huomioon myös jo aiemmin säädetyt valtuudet. Vähäinenkin laajennus toimivaltuuteen, jonka perustuslakivaliokunta on aikaisemmassa lausunnossa arvioinut olevan valtiosääntöoikeudellisesti moitteeton, voi antaa aihetta muuttaa välttämättömyyden ja oikeasuhtaisuuden arviointia.”* (PeVL 98/2022 vp, kohta 2, ks. myös PeVL 99/2022 vp, kohta 3). Tämän kannanoton on toimittava lähtökohtana arvioitaessa toimivallan laajennusten välttämättömyyttä ja oikeasuhtaisuutta eli niiden valtiosääntöistä hyväksyttävyyttä.

Voidaan todeta, että esityksessä on esitetty ehdotetulle toimivaltasääntelylle välttämättömyys- ja oikeasuhtaisuusperusteluita. Säätämisjärjestysperusteluita on peitellyn tiedonhankinnan (23 §) mahdollistamista tietoverkossa koskevan ehdotuksen osalta asianmukaisesti täydennetty siltä osin, kuin kyse toimivaltuuden käyttöalan laajentamisen tarpeellisuudesta nimenomaisesti Rajavartiolaitoksen kannalta suhteessa asianmukaisuuteen perustuslain kannalta.

Oikeusministeriö kyseenalaisti aiemmassa lausunnossaan ylimääräisen tiedon käyttämistä koskevan ehdotuksen (48 §) asianmukaisuuden perustuslain 10 §:n 4 momentin kannalta. Ehdotus on lausuntopalautteen perusteella poistettu, mitä voidaan pitää perusteltuna. Perusteluita tälle selostetaan tarkemmin esityksen s. 17-18.